-षादिनिर्गमादुन्मर्गसंज्ञ" । कष्टसाध्यमसाध्यञ्चाह "घोराः साधयितुं दुःखा सर्व एव भगन्दराः । तेष्वसाध्यस्त्रिदोषोत्थः क्षतजश्च विशेषतः । वातमूत्रपुरीषाणि वक्रञ्च कृमयस्तथा । भगन्दरात् स्रवन्तस्तु नाशयन्ति तमातुरम्" ।

भगभक्त त्रि॰ भगे धने भक्तः । धनरते ऋ॰ १।२४।५ ।

भगभक्षक पु॰भगेन तद्व्यापारोपपादनेन भक्षति भक्ष-ण्वुल् । (कोटना)ख्याते नायकयोर्मेलके ।

भगल त्रि॰ भगं तद्व्यापारं लाति-ला-क । भगव्यापार ग्राहके ततः अरीहणा॰ चतुरर्थ्यां वुञ् । भागलक तन्निवृत्तादौ त्रि॰ ।

भगशास्त्र न॰भगव्यापारबोधकं शास्त्रम् शा॰त॰। कामशास्त्रे

भगवत् पु॰ भगम् "ऐश्वर्य्यस्य समग्रस्य वीर्य्यस्य यशसः श्रियः । ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गनेत्युक्तम् अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः ।१ऐश्वर्य्यादियुक्ते परमेश्वरे २बुद्धे अमरः तस्य षड्भिन्नत्वात् भगरूपैश्वर्य्यादियोगाच्च तथात्वम् । अस्य संबोधने भगो इत्येव अजादौ तस्य विसर्गस्य लोपः । ३दुर्गायां स्त्री ङीप् । "सेव्यते या सुरैः सर्वैस्ताञ्चैव भजते यतः । धातुर्भजेति सेवायां भगवत्येव सा स्मृता" देवीपु॰ ४५अ॰ ।

भगवद्गीता स्त्री ३त॰। भीष्मपर्वान्तर्गते अष्टादशाध्यायात्मके कर्मयोगज्ञानयोगभक्तियोगसूचके ग्रन्थे ।

भगवद्दृश्य त्रि॰ भगवानिव दृश्यते दृश-कर्मणि क्यप् । भगवत्तुल्ये । "श्रुतं मे भगवद्दृश्येभ्यस्तरति शोकमात्मवित्" छा॰उ॰। [विष्णौ "भगहा भगनन्दनः" विष्णुस॰।

भगहन् पु॰ भगमैश्वर्य्यं संहारकाले हन्ति-हन-क्विप् ।

भगाङ्कुर पु॰ भगे गुह्यस्थानेऽङ्कुर इव । अर्शोरोगे शब्दार्थक॰

भगाधान न॰ ६त॰ । १माहात्म्याधाने २सौभाग्ये च हरिवं॰ १२४ अ॰ ।

भगाल न॰भज-कालन् नृङ्क्वा॰कुत्वम् । १नरमस्तके २नरकपाले उज्ज्वलः । ततः अस्त्यर्थे इनि । भगालिन् कपालधारके शिवे त्रिका॰ भगालशब्दे परे द्विगौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरः पञ्चभगालः । द्विगुभिन्ने तत्पुरुषे प्रकृतिस्वरस्तेन अन्तोदात्तताऽस्य ।

भगिनी स्त्री भगं यत्नः पित्रादीनां द्रव्यादानेऽस्त्यस्याः इनि ङीप् । १सोदरायाम् स्वसरि अमरः । "भगिनीशुल्कं सोदर्य्याणाम्" दायभागः । २स्त्रीमात्रे च शब्दच॰ ३भाग्यान्वितस्त्रीमात्रेऽपि तेन सर्वस्त्रीणां तत्पदेन संबोधनं विहितम् । "परपत्नी च या स्त्री प्रादसम्बन्धाश्च योनितः । तां ब्रूयाद्भवतीत्येवं सुभगे भगिनीति च" मनुः ।

भगीरथ पु॰ सूर्य्यवंश्ये नृपभेदे "असमञ्जसस्तु तनयो ह्यंशुमान्नाम विश्रुतः । तस्य पुत्रो दिलीपस्तु दिलीपात्तु भगीरथः । येन भागीरथी गङ्गा तपःकृत्वाऽवतारिता" मत्स्यपु॰ १२ अ॰ । [श्वेता॰उ॰।

भगेश पु॰६त॰। ऐश्वर्य्यादेरीश्वरे "धर्मावहं पापनुदं भगेशम्"

भगोल पु॰भानां नक्षत्राणां गोलाकारः पदार्थः । राशिचक्रे तस्य भ्रमणभेदादिकं सू॰ सि॰ उक्तं यथा "सव्यं भ्रमति देवानामपसव्यं सुरद्विषाम् । उपरिष्टाद् भगोलोऽयं व्यक्षे पश्चान्मुखः सदा" सू॰सि॰। "अयं प्रत्यक्षो भगोलो नक्षत्राधिष्ठितमूर्तगोलो देवानां मेरोरुत्तराग्रवर्तिनां सव्यम् पूर्वादिक्रममार्गेणेत्यर्थः । भ्रमति भ्रमं परिवर्तं करोतीत्यर्थः । दैत्यानां मेरोर्दक्षिणाग्रवर्तिनामपसव्यं पूर्वादिदिग्व्युत्क्रममार्गेण । पूर्वोत्तरपश्चिमदक्षिणक्रमेणेत्यर्थः । नक्षत्राधिष्ठितगोलो भ्रमति । व्यक्षे निरक्षदेशेषु जात्यभिप्रायेणैकवचनम् । उपरिष्टान्मस्तकोर्ध्वमध्यभागो भगोलः पश्चान्मुखः पश्चिमदिगभिमुखः सदा नित्यं परिभ्रमति भगोलस्य ध्रुवमध्यस्थत्वेन भ्रमणात् तयोस्तत्र क्षितिजवृत्तस्थत्वाच्च" रङ्ग॰ । तस्य प्रत्यक्षदर्शनार्थं सि॰ शि॰ भगोलबन्धप्रकारमाह यथा "इदानीं भगोलबन्धमाह । "याम्योत्तरक्षितिजवत् सुदृढं विदध्यादाधारवृत्तयुगलं ध्रुवयष्टिबद्धम् । षष्ट्यङ्कमात्रसममण्डलवत् तृतीयं नाड्याह्वयं च विषुवद्वलयं तदेव" मू॰। इदानीं क्रान्तिवृत्तमाह । "क्रान्तिवृत्तं विधेयं गृहाङ्कं भ्रमत्यत्र भानुश्च भार्धे कुभा भानुतः । क्रान्तिपातः प्रतीपं तथा प्रस्फुटाः क्षेपपाताश्च तत्स्थानकान्यङ्कयेत्" । इदानीं क्रान्तिवृत्तस्य निवेशनमाह । "क्रान्तिपाते च पाताद्भषट्कान्तरे नाड़िकावृत्तलग्नम् विदध्यादिदम् । पाततः प्राक्त्रिभे सिद्धभागैरुदग् दक्षिणे तैश्च भागैर्विभागेऽपरे" । इदानीं विमण्डलमाह । "नाड़िकामण्डले क्रान्तिवृत्ते तथा क्षेपवृत्तं न्यसेत् । क्षेपवृत्तं तु राश्यङ्कितं तत्र च क्षेपपातेषु चिह्नानि कृत्वोक्तवत् । क्रान्तिवृत्तस्य विक्षेपवृत्तस्य च क्षेपपाते सषड्भे च कृत्वा युतिम् । क्षेपपाताग्रतः पृष्ठतश्च त्रिभे क्षेपभागैः स्फुटैः सौम्ययाम्ये न्यसेत् । शीघ्रकर्णेन भक्तास्त्रिभज्यागुणाः स्युः परक्षेपभागा ग्रहाणां स्फुटाः । क्षेपवृत्तानि षण्णां विदध्यात् पृथक् स्वस्ववृत्ते भ्रमन्तीन्दुपूर्वा ग्रहाः" ।